

Osmanlıdan Günümüze Babanın Fetüs Üzerindeki Hakkının Değerlendirilmesi**Evaluation Of Father's Right On Fetus From Ottoman To Today**

Nilüfer DEMİRSOY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik A.B.D., Eskişehir, Türkiye

ÖZ

Tüm dinlerde tarihsel süreçte yasaklanmış olan çocuk düşürme eylemi İslam dinini benimsemiş olan Osmanlı Devleti'nde de suç olarak kabul edilmiştir. İslam hukukuna göre insan hayatı doğumla değil, insanın ana rahmine düştüğü anda başlar. Bu nedenle günümüz hukukunda olduğu gibi İslam hukukunda da fetüsün hayatını korumak amacıyla birçok hüküm bulunmaktadır. Bu çalışmada, Başbakanlık Osmanlı arşivi C.Cevdet, C.ADL Adliye / 80-4825 numaralı H.29.08.1179/ M.22.09.1765/ R.11.10.1178 tarihli belgenin transkripsiyonu yapılmıştır. Gebeliğin sonlandırılması, insanlık tarihi boyunca tıp, hukuk, din, etik gibi pek çok alanda tartışılmıştır. Bu tartışmalar daha çok kadının kendi bedeni üzerinde karar verme hakkı ile henüz kişiliğini kazanmamış fetüsün geleceğe dönük yaşama umudunun çatışması hâlinde, hangi çıkarın üstün tutulacağına karar vermek gerektiğinde fetüs üzerinde annenin mi yoksa babanın mı kararının öncelikli olacağına ilişkindir. Bu metin dikkate alınarak gebeliğin sonlandırılmasında babanın cenin üzerindeki hakkı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fetüs hakkı, İslam hukuku, kürtaj

ABSTRACT

In all religions, the act of childbearing, which was banned in the historical process, has also been accepted as a crime in The Ottoman State, which has adopted Islamic religion. According to Islamic law, human life begins not with birth but with the fall of man into his mother's womb. For this reason, as in today's law, there are many provisions in Islamic law to protect the fetus' life. In this study, Prime Ministry Ottoman Archives C. Cevdet, C. ADL Courthouse / transcription of the document with the number 80.4825 / with the date H.29.08.1179/M.22.09.1765/R.11.10.1178 was made. The termination of pregnancy has been discussed in many fields such as medical, law, religion, ethics throughout human history. These debates related to whether the mother's decision on the fetus or the father's decision will take precedence when it is necessary to decide which interests will be retained in the situations about women right to decide on her own body and the fetus who has not become a person yet with the hope of living toward the future. With this text taken into consideration, the right of the father to the fetus was discussed when the pregnancy was terminated.

Keywords: Fetus, Islamic law, abortion

GİRİŞ

Konun tartışılmasından önce cenin/fetüs kavramının tanımlanması gerekmektedir: Henüz doğmamış, ana rahmindeki çocuğa cenin denmektedir (1,2,3). Doğum öncesinde anne karnındaki canlının ilk 2 haftalık dönemine döllenmiş yumurta anlamında "zigot" adı verilmektedir. Zigot döneminin ardından ikinci ayın sonuna kadar olan dönemine "embriyo" denmektedir. İkinci aydan doğuma kadar olan dönemde anne karnındaki canlı varlık ise "cenin" veya "fetüs" olarak adlandırılmaktadır (2,3,4).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre dünyada her yıl yaklaşık olarak 46 milyon gebelik isteyerek sonlandırılmaktadır. Gebeliği isteyerek sonlandıran kadınların %25'i ise, isteyerek gebeliğin sonlandırılmasına izin verilmediği veya yalnızca kadının yaşamının tehlikede olduğu durumlarda izin verildiği ülkelerde yaşamaktadır. Gebeliğin sonlandırılmasına ilişkin yaklaşımlar ırksal, ekonomik, siyasi, tıbbi veya dini sebeplerle farklılık gösterebilmektedir (5,6).

Gebeliğin sonlandırılması, insanlık tarihi boyunca tıp, hukuk, din ve etik gibi pek çok alanda tartışılmaktadır. Bilinen ilk kayıtlar Çin sarayındaki gözdelere yapılan düşük/kürtajlara aittir. M.Ö. 1500'lü yıllara ait Ebers papirüsünde de antik Mısır'daki düşük yaptırma yöntemlerine ait bazı bilgiler bulunmaktadır. M.Ö. 1800'lü yıllara ait Kahun papirüsünde doğum kontrol amacıyla kullanılan vajinal fitillere ait bilgilere rastlanmaktadır (7,8).

Hipokrat And'i'nde hekimlerin "bir gebe kadına çocuk düşürtmek amacıyla yardım etmemek için" yemin ettikleri bilinmektedir (8,9,10). Ancak, gebeliğin sonlandırılması yalnızca hekimlerin yardımıyla gerçekleştirilmediği için gebeliğin sonlandırılması sorunu tarihin her döneminde önemli etik ve hukuki sorunlar arasında yer almıştır.

Gebeliğin sonlandırılmasına izin verilmesi gerektiğini savunan görüşe göre, kadın; kendi bedeni üzerinde karar verme hakkına sahiptir ve gebeliğin sonlandırılmasının yasaklanmasına dair düzenlemeler bu hakkın açıkça

Yazışma adresi/ Correspondence Address:

Nilüfer DEMİRSOY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik A.B.D., Eskişehir, Türkiye

Tel/Phone: 0222 239 29 76

E-mail: nilufer_p2@hotmail.com

Geliş Tarihi : 16/08/2017

Kabul Tarihi : 08/12/2017

ihlali niteliğindedir (11). Gebeliğin sonlandırılmasının yasaklanması gerektiğini savunan görüşe göre, kadının bedeninde başlamış olan bir yaşama hakkına müdahale niteliğini taşır (8). Fetüs, zorunlu bir durum bile olsa yaşama hakkı annenin kendi hayatını istediği gibi yaşama hakkından önce gelir. Yine aynı düşünceyi paylaşan görüşlere göre, döllenmeden 7 gün sonra canlılık kazanan embriyo artık bir insan olarak yaşama hakkına sahiptir ve koşullar ne olursa olsun en üstün hak olan yaşama hakkı her şeyden önce gelir (12). Bu tartışmalar, fetüsün kişiliğini, dolayısıyla yaşama hakkını ne zaman kazanacağı ve annenin kendi bedeni üzerinde karar verme hakkı ile fetüsün geleceğe dönük yaşama umudunun çatışması halinde hangisinin tercih edileceği sorularını da beraberinde getirir. Bunun yanında bir diğer problem ise fetüs üzerinde karar hakkı sadece annede mi dir, babanın bu konuda hakkı ve sınırlılıkları nedir, ne olmalıdır sorusuna aranan yanıtıdır.

Gebeliğin Sonlandırılması: Kürtaj / Düşük- Tıp Literatüründen İslam Hukukuna

Gebeliği sonlandırma, çocuğu aldırma (kürtaj) veya düşük şeklinde olmaktadır. Bu iki kavram zaman zaman karıştırılmakta ve birbirinin yerine kullanılmaktadır. "Kürtaj", Fransızca bir kelime (curetage) olup vücutta boşluklar içinde bulunan yabancı cisimleri, hasta ve zararlı sayılan dokuları kazıyarak alma, kazıma ve döl yatağının içinin kazıyıp cenini alma eylemi anlamına gelmektedir (13). Tıp literatüründe "düşük" için "abortus" kelimesi kullanılmaktadır. Abortus (düşük), 1977 yılında Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) tarafından gebelik ürününün (embriyo veya fetüs) ağırlığı ve gebelik sürecini kriter olarak 20. gebelik haftasından önce, 500 gr.dan az ağırlıktaki embriyo veya fetüs ve eklerinin tamamının veya bir kısmının uterus kaviyesi dışına atılması" olarak tanımlanmıştır (2,14).

Gebeliğin sonlandırılması klasik fıkıh kitaplarında "İskât-ı cenin", çağdaş İslam hukukun kaynaklarında "içhad" olarak tanımlanmaktadır. İslam hukuku literatüründe cenin, "henüz annesinin rahminde bulunan çocuk" demektir. Cenin kelimesinin çoğulu "ecinne"dir. Cenin, annenin rahminde canlı olup olmamalarına göre "zi hayat cenin", "gayri zi hayat cenin" şeklinde ikiye ayrılır. Baş, tırnakları, tüyleri belli olan bir cenin, "tammü'l-hilka (organları tamamıyla teşekkül etmiş olan cenin)" hükmündedir (15). İslam hukukunda insanın yaratılış aşamalarına farklı isimler verilmiş, insanın döllenmeden doğuma kadar olan dönemdeki yani insanın anne karnındaki haline "cenin" denmiştir. Kur'an-ı Kerim'de çocuğun doğmamış, anne karnındaki hali için "cenin, ecinne" kelimesi; doğmuş hali için ise çocuk (veled, evlad), oğul (ibn, zeker) ve kız (bint, ünsa) kelimeleri kullanılmıştır (8). Cenin, kız veya erkek çocuğun anne karnındaki ismidir. İslam hukukuna göre cenin doğuncaya kadar bazı bakımlardan anneye bağlı ise de cenin olarak teşekkülü anıdan itibaren ayrı bir varlık olarak kabul edildiğinden kendisine eksik bir kişilik ve eksik bir vücut ehliyeti tanınmış, doğum zamanına kadar zayı olması birtakım hakların onun için saklı tutulması kabul edilmiştir (8,15).

Osmanlı / İslam Hukuk Sistemi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan dağılma dönemine kadar, İslam hukuku mutlak olarak uygulanmakla birlikte, on dokuzuncu yüzyıldan sonra yürürlüğe konulan kanunnamelerle İslam hukuku kurallarının yanı sıra ek düzenlemeler ve yaptırımlar getirilmiştir.

İslam hukuku kurallarının benimsendiği Osmanlı hukuk sistemi, şer'i ve örfi kurallardan oluşur; Kur'an, sünnet, icma ve kıyas şer'i hukuku oluştururken, padişah fermanları ise örfi hukuku oluşturmaktadır. Bu yazılı kaynaklar, İslam

hukukunun normları hükmündedir. Dolayısıyla o dönemde, bugünün hâkimleri sayılan ve merkezi otorite tarafından atanan kadılar, davanın çözümü için sırayla Kur'an'a yoksa sünnete, sünnete yoksa icmaya, onda da yoksa kıyasa başvurur. Kadıların bir suç sonucu hükmedeceği yaptırımlar, asli ve bedeli cezalar olmak üzere iki ana başlıkta incelenmektedir. Asli cezalardan kasıt, Kur'an veya sünnetle belirlenen yaptırımlardır. Bunların hiçbir şekilde değiştirilmeleri, azaltılmaları ve artırılmaları mümkün değildir. Bu cezalar veya diğer adıyla haddler; kısas, recm ve kesme cezaları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Örneğin adam öldürme için kısas, zina suçu için recm ve hırsızlık için el kesme cezaları gibi. Bedeli cezalar ise, aynen belirlenmemiş ve aynı olması da gerekmeyen cezalardır ve diyet ve tazir olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Osmanlı ceza hukuku sistemi, Hanefi mezhebine göre şekillenmiştir. Kadılar, şer'i meseleleri Hanefi mezhebine göre çözümlenmiş; şeyhülislam da bu mezhebe göre fetvalarını vermişlerdir (16).

İslam Hukukunda Yaşam Hakkı ve Gebeliğin Sonlandırılması

İslam doğumdan ölüme kadar her insanın yaşama hakkını koruma altına almıştır. Her insanın hayatı değerli ve önemlidir yaşamaya değmeyecek insan hayatı yoktur. İnsanların canlarının korunduğu ve dokunulmaz kabul edildiği Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir: Maide Süresi 32. Ayette "... Bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış bir canı öldüren kimse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu yaşattırsa, bütün insanları yaşattığı gibi olur..." (18,19,21). Bu koruma, henüz bedeniyle ortada bulunmayan cenin için de geçerli olmalıdır. İnsanın yaşam hakkı sperm ve yumurtanın birleştiği ve döllenmenin başladığı andan itibaren Allah tarafından verilmiş temel bir hak olup artık bu safhadan itibaren anne baba da dahil hiç kimsenin bu hakla müdahale etmesine izin verilmemiştir. Çünkü cenin yaşam hakkını anne babadan değil doğrudan yaratandan alır (15,19,20,21). Rahimdeki cenine müdahaleye getirilen sınırlandırmaların ve buna aykırı davranışta bulunanlara uygulanacak cezaların varlığı, İslam hukukunda, fiziki varlığıyla gerçek hayatta mevcut olan insanlara tanındığı gibi, cenine de yaşama hakkı tanındığını göstermektedir.

İslam Hukuk bilginleri cenin yaşamını sonlandıranlara uygulanacak cezalara ilişkin yaptırımları kendi zamanlarının bilgi ve kültürü çerçevesinde değerlendirmişler; anne rahmindeki cenini korumak için bu tür bir girişimde bulunacak haksız fiil sahibine *gurre*, *kıyas*, *tam diyet*, *kefâret*, *mirastan mahrumiyet* ve bunlardan ayrı veya bunlara ilave *ta'zir* kapsamında başka cezalar öngörmüşlerdir (18). Kuran'da gebeliğin sonlandırılması ile ilgili herhangi özel bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak ayetlerde yer alan genel prensipler anne karnındaki fetüsün dinen meşru sayılan haklı bir gerekçe olmadan düşürülmesine ve gebeliğe son verilmesine müsaade etmez. İslam hukukunda tıbbi ve dini zaruret bulunmadıkça anne karnındaki çocuğun düşürülmesi ve alınması anne baba tarafından yapılmış veya yaptırılmış olsa bile cinayet (suç) olarak adlandırılıp haram sayılmıştır (8,19,20,21).

Fakihler, sperm ve yumurtanın hangi gebelik haftasından itibaren cenin sayılacağı ve dinen-hukuken koruma altına alınacağı, ceninin bulunduğu safhaya göre çocuk düşürmenin hükmünde farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunun nedeni, doğrudan konuyla ilgili net bir ifadenin bulunmaması ve bu konuyla ilgili olduğu düşünülen hadislerde geçen "ruhun üflenmesi" ve ceninin oluşum zamanının farklı yorumlanmasıdır. İslam hukukçuları gerek annenin gerekse başka birisinin, hamile bir kadının karnındaki çocuğu düşürme, aldırma gibi yollarla anneliğe engel olmanın, hükmü konusunda iki gruba ayrılmıştır: Çoğunluğun yer aldığı birinci gruba göre; hamileliğin hiçbir döneminde meşru sebep olmaksızın çocuk düşürmek caiz değildir. İkinci grupta yer alan

hukukçulara göre ise; hamileliğin ilk dönemlerinde çocuğun düşürülmesi haram değildir. Fakat bu fakihler, hangi süre içerisinde çocuğun düşürülebileceği hususunda farklı görüşler açıklamaktadır. Bu sürenin tespiti konusunda, “ruhun üflenmesi” ile ilgili hadisleri baz almışlardır. Ruhun üflenmesinden önce, ceninin cansız, kan, et olduğu, insan olmadığı gibi görüşler öne sürmüşlerdir. Ancak ruh üflendikten sonra ceninin, vücut yapısının tamamlayarak insan olma vasfını bu safhadan sonra kazanacağı varsayımından hareket ederek bu durumda gebeliğe son vermenin çocuk öldürme anlamına geldiği kanaatine varmışlardır (11,19,20,21,22).

Hanefi mezhebinde, ceninin organları belirmeye başlamadığı sürece çocuk düşürmenin caiz olduğu ve bu sürenin de “yüz yirmi gün” olduğu kabul edilmiştir. Yani bu mezhebe göre, ancak dört aya kadar gebe olan bir anne adayı, çocuğunu aldırabilirse de, sadece bu yeterli değildir, aynı zamanda haklı bir sebebin de bulunması gerekir. Örneğin, anne adayının tecavüz sonucu hamile kalması, anne adayının veya ceninin sağlığını tehdit eden bir durumun varlığı, bir çocuğunu emzirirken annenin hamile kalması ve süt emen bebeğin sağlığının risk altında olması halleridir. Bu süreden sonra haklı bir sebebin varlığı söz konusu olsa da, ceninin düşürülmesi artık caiz görülmemektedir. Osmanlı Devleti’nde cenin aleyhine işlenen suçlarda faile verilecek ceza, uygulamada “diyet”tir. Örneğin, gebe kadının düşürdüğü ve dolayısıyla rahminden ölü olarak ayrılan ceninin diyeti, bir köle veya cariye için azad edilmesidir. Buna “gurre”de denilmektedir. Bu fiil anne tarafından işlenirse, anne tarafından; başkası tarafından işlenirse o kişi tarafından bu azad işlemi gerçekleştirilecektir. Failin kasıtlı olup olmaması, gurre cezasını etkilememektedir (19,20,21).

Ceninin kasıtlı veya taksirle anne rahminden ayrılması durumunda sağ veya ölü doğmasına bakılmaksızın suçun işlendiği kabul edilmektedir. Suçun faili anne, baba veya 3. kişi olabilir. Suçun mağduru ise anne ve/veya cenindir. Cenine karşı işlenen suçta failin cezalandırılmasında korunan hukuki yarar; ceninin hayat hakkı, hamile kadının sağlığı ve hayat hakkı olduğu gibi nüfusun azalmaması şeklinde ortaya çıkan kamu yararlarıdır.

İslam hukukçularının genellikle kabul ettiği gibi ancak sağlık sebepleri nedeniyle gebeliğin sona erdirilmesi durumunda varolan kasıt hali cezaya engel teşkil eder. Bunun dışında İslam hukukunda çocuğun kasten düşürülmesi suç olup, gebeliği sona erdirmeye ilişkin amaçların önemi bulunmamaktadır.

Osmanlı nüfus politikaları üç ana konu üzerine formüle edildiği öne sürülmektedir. Doğumun tıbbileştirilmesi ebeliğin profesyonelleşmesi, kürtajın yasaklanması ve üçüncü olarak hamileliğin ve kısırlığın tıbbileştirilerek kadın bedeninin disipline edilmesi. Geç Osmanlı nüfus politikalarının önemli bir ayağı olan kürtaj karşıtı hukuki ve kurumsal düzenlemeleri 1838’in son aylarında Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, Dar-ı Şura-yı Bab-ı Ali ve Meclis-i Umur-ı Nafia Osmanlı topraklarında iskât-ı cenin uygulamasının yaygınlığı üzerine kaygıların ve bunun ortadan kaldırılması için atılması gerektiğini düşündükleri adımları yazışarak paylaştılar. 1838 öncesinde kürtajı yasaklamaya yönelik bazı adımlar atılmışsa da kapsamlı ve bütünlüklü politikalar ancak bu tarihten sonra tanzimat fermanının hemen arifesinde formüle edilmiştir. 1840’da yürürlüğe giren Ceza Kanunnamesinde iskât-ı cenine ilişkin madde bulunmamaktadır. 1851’de yayımlanan Kanun-ı Cedid de kürtaja ilişkin madde içermez (23).

Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonra yapılan yasal düzenlemelerle iskât-ı cenin konusu 21 Zilhicce 1274 (1 Ağustos 1858) tarihli Ceza Kanunnamesinde yer almıştır. Iskât-ı cenin konusu “iskât-ı cenin ve karışık meşrubat ve kefilsiz semmiyat fûruhat edenlerin mücazat-ı mürettebesi” başlığı altında ele alınmıştır. Iskât-ı cenin ile ilgili yasaklayıcı hüküm, bir kimsenin darp veya

başka şekilde hamile bir kadının çocuk düşürmesine sebep olmaları halinde şer’î olarak diyet ödemeleri, eser kasıtlı olarak yapılmış ise kürek cezası ile cezalandırılmaları şeklinde hükm olunmuştur. Yasanın 192. ve 193 maddesi kürtaja değinir. 192. madde bir kadının düşük yapmasına yol açmakla ilişkilidir. 193. madde ise hamile kadının rızası dahilinde de olsa ona düşük yapması için ilaç içeren yada başka vasıtalar yardım eden hakkındadır (19,20,21,23). Iskât-ı cenin meselesine, yukarıda değinildiği gibi, Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye’yi hazırlayan cemiyetin üyelerinden Ömer Hilmi Karınâbâdîzâde’nin, Mekteb-i Hukûk-ı Şahâne (Hukuk Fakültesi) son sınıf öğrencilerine okutulan Kanun Mecmuası’nda rastlanılmaktadır. Mecmuaya göre, iskât-ı cenine sebep olanların 500 dirhem ceza ödemeleri gerektiği, düşen çocuğun kız ya da erkek olmasının önemli olmadığı, hatta düşürülen çocuk te’vem (ikiz) ise cezanın iki katına çıkarılmasının gerekliliği belirtilmektedir. Öte yandan, çocuğu düşüren annenin, kocasının rızası olmaksızın çocuk düşürmesi halinde ceza olarak 500 dirhem para ödemesi ve ölen çocuğun mirasından mahrum bırakılması gerektiği, ancak kocasının izni olması halinde bu cezaların işlemeceği de belirtilmektedir (19,20,21,23).

Bu konuda bir diğer önemli gelişme de Cemmiyet-i Tıbbiye-i Şahane’nin hazırladığı ve sadaret makamına sunduğu takriridir. Bu raporda kadınları kürtaja iten nedenler, bu nedenleri ortadan kaldırmak için gerekli çareler ve alınabilecek önlemler neredeyse ilk defa açık ve ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır (23).

AMAÇ-GEREÇ VE YÖNTEM

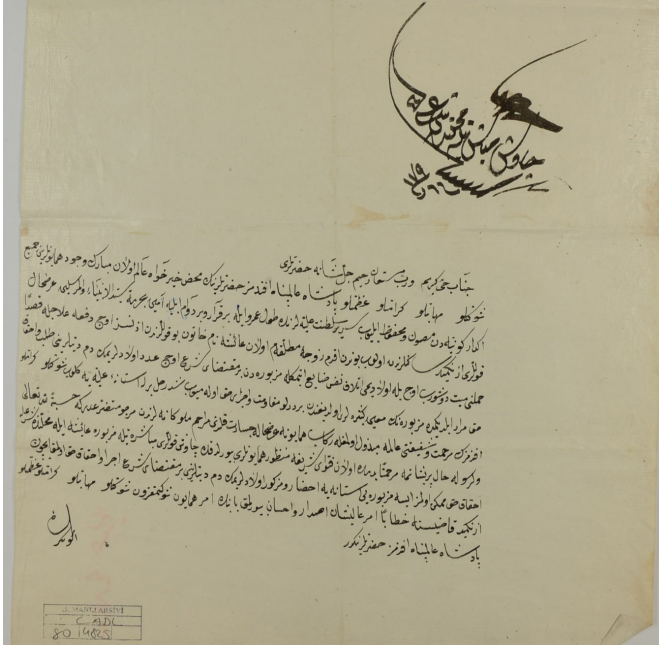
Çalışmada gebeliğin sonlandırılması İslam hukuku açısından fetüsün hukuki durumu, kadının kendi bedeni üzerinde karar verme hakkı ve fetüs üzerinde anne ve babasının hakları açısından 17 yy’a tarihlenen belge çerçevesinde tartışılarak konunun öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Muallim Cevdet Tasnifi Belgeleri; 1931 yılında Maliye deposundaki bir kısım belgelerin ihmal ve gaflet sonucu Bulgaristan’a satılması üzerine 8 Ekim 1932 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Muallim Cevdet’in başkanlığında yeni bir tasnif heyeti oluşturulmuştur. Muallim Cevdet 1935’te istifa ederek ayrıldığı hâlde tasnif 1937 yılına kadar sürmüştür. Cevdet Tasnifi adı verilen bu çalışmada belgeler konularına göre tasnif edilmiş, fakat kronolojik olarak kataloglarına geçirilmemiştir. Bu tasnif, 17 ana bölüm altında 960-1322/1553-1904 tarihleri arasındaki kayıtları ihtiva eden, Adliye, Askeriye, Bahriye, Belediye, Dahiliye, Darphane, Evkaf, Eyalet-i Mümtaze, Hariciye, İktisat, Maarif, Maliye, Nafia, Sihhiye, Saray, Tımar ve Zaptiye bölümlerinden oluşmaktadır. 216.572 adet belgeden oluşup 87 adet katalogu mevcuttur. Özet bilgilerine bilgisayar ortamından ulaşılabilmektedir. Katalogların bir kısmı bilgisayar ortamında taranmakta, bir kısmı üzerinde ise tashih çalışmaları devam etmektedir.

Başbakanlık Osmanlı arşivinde BOA C.Cevdet, C.ADL Adliye başlıklı bölümü H: 1123-1293 / M: 1711-1876 yılları arasında 6.731 belgeyi ihtiva etmektedir. C.ADL Adliye Fon’unda yer alan 6731 belge taranmış ve C.Cevdet, C.ADL Adliye / 80-4825 numaralı H.29.08.1179/ M. 22.09.1765 tarihli belgenin babanın fetüs üzerinde hakkı konusunda bir ilk tarih olabileceği düşünülmektedir. 2009 yılında Şimşek ve ark tarafından Osmanlıda iskât-ı cenin konusunda yaptıkları çalışmada belgenin transkripsiyonu yapılmıştır (20). Kürtajın Osmanlıda yasak olduğu konusunda bir değerlendirme amacıyla kullanılmıştır. Babanın fetüs üzerinde hakkı ile ilgili dönemin arşiv belgeleri tekrar taranış konuyla ilgili yalnızca bu belgeye rastlanmıştır. Belgenin tekrar ve transkripsiyonu yapılmıştır. Şimşek tarafından yapılan transkripsiyon metinde faklı birkaç nokta tespit edilmiş ve “İzmit’te bir kadının kocasının izni olmadan üç çocuğunu kasten düşürüp ölü doğduğundan kocasının davasına binaen mahallinde şer’î marifetiyle görülmesi” ne dair belge **babanın fetüs üzerinde**

hakkı açısından önemli bulunarak değerlendirilmiştir. Değerlendirilen belge (Resim-1), H.29.08.1179/ M. 22.09.1765'e tarihlenmektedir. Konu içeriği açısından ulaşılabilen en eski belge niteliğindedir. (Resim-1)

Resim 1: "İzmit'te bir kadının kocasının izni olmadan üç çocuğunu kasten düşürüp ölü doğurduğundan kocasının davasına binaen mahallinde şer' marifetiyle görülmesi" ne dair belge. H.29.08.1179/ M. 22.09.1765.

Belgenin yapılan transkripsiyonu sonucunda bazı kelimelerin; Şimşek ve ark. Tarafından yapılan transkripsiyonda yer almadığı (21). Bazı kelimelerde ise farklı okunuşlar söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Bir hataya sebep olma-mak vermeme için bu konuda 3 ayrı uzmandan görüş alınmıştır.

Belgenin genel içeriği değerlendirildiğinde babanın kendinden izinsiz olarak sonlandırılan gebelik ürünleri zerinde diyet/ hak talebi olduğu görülmektedir. Belge Ebubekir Bey'in kısısı Ayşe'den, kendisinden habersiz üç kere çocuk düşürmesi sebebiyle şikâyetçi olmasıyla ilgilidir. Adı geçen belgede, Ebubekir Bey kansından dem (kan) adı altında ihkak-ı hak talep etmekte, davanın "çavuş mübâşeretiyile mahallinde şer'le" görülmesi, eğer bu mümkün olmaz ise davanın İstanbul'da yapılması istenilmektedir.

Gebeliğin sonlandırılmasına ilişkin düzenlemelerin geniş toplumsal uzlaşısı ile yapılması en istendik yaklaşımdır. Bu konu hakkındaki görüşler bireysel, toplumsal, coğrafi ve dönemsel olarak değişebilmektedir.

Hukuk Sisteminde Anne ve Fetus Hakları Üzerine Tartışmalar

Anayasa ve kanunlar ile fetüsün medeni haklardan yararlanması ve yaşama hakkı nedeni ile daha doğmadan haklarının olmasına karşılık, bu hakkı kendi çocuğu adına anne-baba adayı korumaktadır. Gebeliği nedeni ile kendi vücut bütünlüğüne dokunulmasına izin hakkı ise yine ayrıca doğal olarak anneye aittir (24).

Ancak; anayasa-kanunlar-dini ve etik kurallar çerçevesinde, her fetüs canlı doğma hakkına sahiptir. Fetüsün anne karnındaki yaşamı boyunca, canlı ve sağlıklı doğmasını sağlayacak her türlü yaklaşım sağlanmalıdır.

J. Harris'in (1998) "Yaşamın değeri" adlı kitabında; fetüse karşı davranışımızın fetüsün insanlık derecesine bağlı olmaktan çok; başkalarının, daha doğrusu en yakını olan anne-babasının onun hakkındaki duygularına bağlı olduğunu belirtilir (24). Buna göre; fetüsün değerini annenin duygularına belirlir. Bazı durumlarda fetüsle ilgili alınan kararlarda babanın kararının etkin olduğu görülmektedir. Bazı yazarlar "Babanın kendi bedeninde gerçekleşmeyen bir süreçte bu denli belirleyici olması etik açıdan kabul edilemez bir durum" olduğunu ileri sürülmektedirler (25). Günümüzde isteyerek düşükle ilgili tartışmalar üç temele dayandırılmaktadır. Bunlardan ilkin embriyonik ve fetal yaşamın ahlaki konumu oluşturur. Fetüsün ne zaman "insan" ya da "kişi" olarak tanımlanabileceği ile ilgili görüşler bu eksen üzerinde yapılan tartışmalarda isteyerek düşükle ilgili gerekçelere temel oluşturur. Tartışmaların ikincisini anne ile fetüs arasındaki hakların çatışması oluşturur. Üçüncüsü ise isteyerek düşük hakkının sınırlandırılması sonucu olabilecek olumsuz sonuçların, fetal yaşamı sonlandırma ile oluşabilecek olumsuz sonuçları dengeleyip dengeleyemeyeceği ile ilgilidir (22). Fetüse değer yüklenmesi iki soruna neden olmaktadır. Bu sorunlardan ilki fetüsün hak sahibi olabilecek bir varlık olarak görülebilmesi diğeri ise gebe kadının hakları ile fetüsün haklarının çatıştığı durumda ortaya çıkan çelişkidir. Üreme sağlığı hakkının gerekçesi özgürlük hakkıdır. Özgürlük hakkı başkalarının hakkına engel oluşturmadığı sürece herkesin karar verme ve seçim yapma hakkı olarak tanımlanır. Anne ve fetüs haklarının çatıştığı bir durumda bu çatışma taraflardan birinin lehine çözümlenir. Batı felsefesi ve politik düşünce geleneğinde iki değer çatıştığında her zaman insan yaşamının gereği üstün tutulmuştur.

Ceninin Yaşam Hakkının En Üst Norm Olan Anayasa ile Korunup Korunmadığı Tartışması:

Ceninle İlgili Türk Medeni Kanun'unda (TMK) Yer Alan Hukuki Düzenlemeler:

Cenin, Medeni Hukuktaki bir takım haklar ve nesep ilişkilerindeki karşılıklı önlemek ve mağduriyete sebep olunmaması açısından göz ardı edilmeyerek hukuksal düzenlemeye konu edilmiştir. TMK Madde. 28/2' ye göre, çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde etmektedir. Ancak cenin, Medeni Hukukta 'cenin' olması nedeniyle göz önüne alınmamış, cenin sağ ve tam doğmak koşuluyla hukuksal düzenlemeye konu edilmiştir. Cenin sağ olarak doğmadığı takdirde, Medeni Hukuk açısından çok öneme haiz değildir. Ceza hukuku açısından ise böyle bir koşul yoktur ve cenin bizatihi doğmamış çocuk olarak düzenlemelere konu edilmiştir (26). TMK'nun Madde 28/2'ye göre, cenin hak ehliyetini sağ ve tam doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan itibaren elde etmektedir. Tam doğum, çocuğun ana rahminden tamamen ayrılmış olmasını; sağ doğum ise çocuğun bir an için dahi olsa yaşamış olmasını ifade etmektedir. Cenin sağ ve tam doğmak koşuluyla geçmişe etkili olarak hak ehliyetini kazanmaktadır.

Kişilik kavramı (vücut dokunulmazlığı, şeref ve haysiyeti vs.) ise hak ehliyeti kavramından farklı olup, kişiye bağlı ve hukukça korunan bedeni, manevi, hukuki nitelikteki varlıkların tümünü ifade etmektedir. Ceninin kişiliği ise sağ ve tam doğum ile birlikte o an başlamaktadır. Bu nedenle çocuğun kişiliği ile hak ehliyeti farklı kavramlar olup hak ehliyeti geçmişe etkilidir.

TMK Madde 28/2'de yer alan ceninin daha ana karnına düştüğü anda hak ehliyetine, aslında mirasçılık ehliyetine kavuşturan geçmişe etkililik varsayımı (TMK Madde 28/2 fiksion kuralı) hukuki kişiliğin doğumla kazanılacağı kuralına ilginç bir aykırılık oluşturur. Bu ilginç kuralın amacı ise, "mirasçı olabilmek için miras bırakanın ölümü anında mirasa ehil olarak sağ bulunmak şarttır" diyen TMK Madde 580 kuralının yol açabileceği adaletsiz rastlantıları önlemektir. TMK Madde 28/2fiksion (geçmişe etkililik) kuralına, ana karnındayken cenine

karşı işlenen haksız fiile karşı cenini koruma ve rahim tahliyesini (kürtajı) önleme işlevini yükleyenler de vardır. Anne karnındayken hatta anne karnına düşmeden önce gerçekleşmiş bir zarar verici haksız eylem yüzünden dünyaya geldikten sonra bir zararlı karşılaşılan kişi, klasik haksız fiil sorumluluğu ve nedensellik bağı kalıpları içerisinde pekala haksız fiil tazminatı elde edebilir. Zarar verisi eylemle zararın oluşması geçen sürenin uzunluğu fark etmez (27,28). Öte yandan, TMK Madde 28/2'nin cenine hak ehliyeti sağlayan fiksiyonu rahim tahliyesini (kürtajı) bir kayıym atayarak engellemeye de elverişli sayılmaz. Böyle bir görüş annenin çıkarlarını hiçe saymak olacağından uygun olmaz (27).

Ceninle İlgili Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) Yer Alan Hukuki Düzenlemeler

Önemle belirtmek gerekir ki sağ ve tam doğum ile kişiliğini ve geçmişe yönelik olarak hak ehliyetini kazanan ceninin, anne karnındayken öldürülmesi insan öldürme suçunu oluşturmamaktadır. Ancak yürürlükte olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 99. ve 100. maddeleri çocuk düşürtme ve çocuk düşürtme suçlarını düzenlemiştir.

Çocuk düşürtme suçu

TCK Madde 99- (1) *Rızası olmaksızın bir kadının çocuğunu düşürten kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) *Tıbbi zorunluluk bulunmadığı halde, rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftadan fazla olan bir kadının çocuğunu düşürten kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu durumda, çocuğunun düşürtülmesine rıza gösteren kadın hakkında bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükümlenir.*

(3) *Birinci fıkrada yazılı fiil kadının beden veya ruh sağlığı bakımından bir zarara uğramasına neden olmuşsa, kişi altı yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; fiilin kadının ölümüne neden olması halinde, onbeş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezasına hükümlenir.*

(4) *İkinci fıkrada yazılı fiil kadının beden veya ruh sağlığı bakımından bir zarara uğramasına neden olmuşsa, kişi üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; fiilin kadının ölümüne neden olması halinde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükümlenir.*

(5) *Rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftayı doldurmamış olan bir kadının çocuğunun yetkili olmayan bir kişi tarafından düşürtülmesi halinde; iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükümlenir. Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan diğer fiiller yetkili olmayan bir kişi tarafından işlendiği takdirde, bu fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılarak hükümlenir.*

(6) *Kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak, bunun için gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir (29).*

Çocuk düşürtme suçu;

Madde 100- (1) *Gebelik süresi on haftadan fazla olan kadının çocuğunu isteyerek düşürmesi halinde, bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükümlenir."*

Gebelik süresi 10 haftayı geçen cenini düşürtme, tıbbi zorunluluk (itzrar) hali dışında Türk Ceza Kanununun ilgili maddeleriyle suç sayıldıkça, cenin hiç değilse ceza hukuku aracılığıyla korunmuş olmaktadır (27).

Türk Ceza Kanununda Yer Alan Hukuksal Düzenlemeler ile Korunmak İstene Hukuksal Yarar

TCK Madde 99'da düzenlenen çocuk düşürtme suçuna ilişkin olarak, bu suçla birden fazla hukuksal yarar gözetilmektedir. Bir taraftan gelecekte hayat bulacak olan ceninin yaşam hakkı ve müdahalenin annenin sağlığını tehlikeye düşürmesi nedeniyle annenin sağlık hakkı korunurken, bir başka açıdan genel ahlak ve devletin nüfus politikasının da korunan hukuksal yararlar içinde değerlendirilmesi gerekir. Aslında korunan yararlar bakımından bütün yararların her zaman birlikte olması gerekmez. Bazen annenin yararları ile ceninin yararlarının çatışması söz konusu olabilir. Bu nedenle de TCK Madde 99/1 ve ikinci fıkralarda ve Madde 100'de farklı düzenlemeler yapılmış ve farklı cezalar düzenlenmiştir. Örneğin TCK Madde 99/1'de korunan hukuksal yarar hem ceninin yaşam hakkı hem de annenin sağlık ve vücut bütünlüğünün korunması hakkı iken; aynı maddenin ikinci fıkrasında korunan hukuksal yarar öncelikle ceninin yaşam hakkıdır. Çünkü kanun koyucu rızaya dayalı çocuk düşürtmeyi belirli süreler içinde yapılması koşuluyla suç olmaktan çıkarmıştır. Özel hayata saygı gösteren ve bireylerin tercihlerini öncelikle benimseyen bir anlayışla hareket eden kanun koyucu kadınları ve kocaları (veya babaları) çocuk sahibi olmaya mecbur tutmamıştır. Elbette ki annenin de sağlık hakkı korunmaktadır, ayrıca devletin nüfus politikası da bazı hukukçuların değerlendirmeleri kapsamında işin içine girmektedir (15,28,29).

Suçun Konusu

Suçun konusunu anne rahminde bulunan cenin oluşturmaktadır. Cenin, yukarıda da belirttiğimiz üzere rahimdeki yaşam başlangıcıdır. Doğumla birlikte, artık doğmuş insandan bahsedeceğimiz için doğumdan sonra gerçekleştirilen hareket, artık bu suçun değil, insan öldürme suçunun kapsamı içerisine girer. TCK Madde 99'daki düzenlemede, anne dışında bir başka kişi tarafından gebeliğin sonlandırılması söz konusudur. Gebeliğin doğal veya suni yoldan gerçekleşmesi arasında bir fark bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile kanun koyucu doğal yoldan hamile kalamayan bir kadının büyük emek ve uğraşlar neticesinde suni yoldan (tıbbi yöntemlerle) hamile kalması ve çocuk düşürtme suçunun mağduru olması halinde ayrı bir düzenleme getirmemiştir. Bu konuya ilişkin nitelikli bir hal de düzenlenmemiştir (12,29,30).

Suçun maddi unsurunun gerçekleşmesi için ceninin, annenin rızası olsun (10 haftayı aşan gebelikler bakımından) olmasın, üçüncü kişi veya kişiler tarafından gebeliği sonlandırmaya yönelik hareketler neticesinde yaşamını kaybetmesi gerekir. Eğer annenin rızası bulunuyor ise, anne de ayrıca cezalandırılır. Suçun oluşması için hareket gerçekleşmeden önce ceninin anne karnında canlı olması gerekir. Eğer cenin anne karnında hareketten önce canlılığını yitirmişse, bu suç oluşmaz (12,28,29,30).

TCK, suçun oluşması bakımından gebeliğin kaçınıcı haftasında bulunulduğu ile kural olarak ilgilenmez ancak bununla birlikte 10 haftadan az olan gebeliklerde annenin rızası ile gebeliği son verme imkânı tanınmıştır. Rızayı açıklamaya yetkili olan kadın bakımından, Medeni Hukuk bakımından eylem yeteneğine sahip olup olmaması değil, gebeliğe son vermenin anlam ve neticesini algılama yeteneği olup olmadığı önem taşır. Bu noktada hemen belirtmeliyiz ki TCK, suçun oluşmaması için kadının rızasını aramıştır. Kanun koyucu bu hükümde, kadının kendi vücudu üzerinde gebeliğinin onuncu haftasının sonuna kadar mutlak tasarruf hakkını kabul etmiş ve bu tasarruf hakkının kullanılması konusunda babaya hiçbir yetki tanımamıştır. "Kanunilik" ilkesi gereğince, gebelikte on haftanın tamamlanmasına kadar kadının rızasının elde edilmiş olması halinde, çocuk düşürtme söz konusu olmayacaktır. Böylece, babanın on haftanın tamamlanmasına kadar olan çocuk düşürtme fiillerinde rızası olmaması, çocuk

düşürten veya kadının cezai sorumluluğuna yol açmayacaktır. Evliliklerde eşin veya evlilik dışında gerçekleşen gebeliklerde çocuğun babasının rızası aranmamıştır. Bu nedenle, suçun oluşmaması bakımından, erkeğin rızası olmasa da kadının rızasının bulunması yeterli olacaktır (12, 28,29,30).

Ancak benzer konuda düzenleme yapan 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanunda (NPHK), gebeliğin sonlandırılmasına ilişkin rıza bakımından eğer kadın evli ise diğer eşin de rızasının gerektiği ifade edilmiştir. Bu farklı düzenleme, uygulayıcıların aklını karıştırmamalıdır. Çünkü TCK'da düzenlenen çocuk düşürme suçu bakımından suçun oluşmaması için aranan rıza, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere sadece kadın (anne) bakımındandır. Nüfus Planlama Kanununun kapsamında evli eşin yani babanın rızasının bulunmaması halinde ise NPHK'nun Madde 8/2.'ye göre hekim yalnızca para cezası ile cezalandırılır (29).

Genel olarak baktığımızda, hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde ceninin bir birey olarak kabul edilmediği, bununla birlikte özel düzenlemelerle korunduğu gözlemlenmektedir. Ülkeler suç politikalarını oluştururken annenin hakları ile ceninin hakları arasında ortak ve dengeli bir yol bulmaya çalışmışlardır. Ne tamamen ceninin yaşama hakkı üstün tutulmuş ne de annenin tercih yetkisi sınırsız olarak kabul edilmiştir. Bu bakış açısıyla hareket eden ülkemiz bakımından da anne ve ceninin yaşama hakkı arasında bir denge kurulmuş, pek çok yasal düzenleme ile annenin vücut bütünlüğü, yaşama hakkı, sağlığı ve ceninin yaşama hakkı koruma altına alınmıştır. Bununla birlikte öncelikle annenin tercih hakkı ve yaşam hakkının birinci planda tutulduğunu, ceninin yaşama hakkının ise ikincil olarak korunduğunu ifade edebiliriz. Altını çizmeliyiz ki kürtaj, bir nüfus planlama yöntemi değildir. İnsan ırkının geleceği olan yaşama başlangıçları, ülkelerin sadece nüfus planlamasına bakış açıları dikkate alınarak düzenlenemez. Çağdaş insan hakları anlayışı anne ve cenin arasında denge oluşturmaya çalışmaktadır. Benzer bir bakış açısıyla TCK'da düzenlemeler yapmıştır. Düzenlemelerin sınırları elbette ki tartışılabilir. Bu tartışmalar dünyadaki bütün ülkelerde ve toplumlarda halen yapılmaktadır. Ancak netice olarak, düzenlemelerin genelde yerinde olduğunu ifade edebiliriz. Uygulamadaki en büyük sıkıntı, ortak bir terminolojinin mevzuat içinde oturtulmamasıdır. Diğer bir sıkıntı da TCK'da cenin kavramının açıklanmamış olması ve çocuk düşürme ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Oysaki "çocuk" kelimesi suçun konusu olan "cenini" karşılamamaktadır (12,28,29).

SONUÇ

En üst norm olan Anayasa'nın 17. maddesinde, herkesin yaşama hakkına sahip olduğu hükmü bulunmaktadır. Anayasada yaşam hakkı güvence altına alınmış olmakla birlikte, "herkes" ifadesinin kimleri kapsadığına ve "yaşamın başlangıcına" ilişkin hususlarda bir belirleme yapılmış değildir. "Cenin" in Anayasa'nın 17. maddesinde ifade edilen "herkes" kavramının kapsamında olup olmadığı konusunda da netlik yoktur. Bu nedenle ceninin Anayasa'nın 17.maddesinin kapsamına girip girmediği hususunun da tartışılması gerekmektedir. Günümüzde gebelik süresince cenin halinde olan çocuğun üzerinde kimin tasarruf etme yetkisinin olduğu hususu ise Türk Medeni Kanununun (TMK) 28. Maddesinin 2. Fıkrasında düzenlenmiştir. TMK Madde 28/2' ye göre, çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder. İşbu sebeple ceninin hayatı hakkında verilecek kararlar sadece anne tarafça değil, babanın onayı da aranarak verilebilir.

Araştırmalar da kürtaja kimlerin karar verdiği, kürtaj için hangi sağlık kuruluşlarının tercih edildiği konularında da bilgiler edinilmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) -2008 sonuçlarına göre kadınların yarısı kürtaj

kararına eşleri ile birlikte, dörtte biri ise yalnız karar vermişlerdir (31). 2002 yılında Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle kürtaj için eşin rızasının alınmamış olması suç olmaktan çıkarılmıştır. Ancak Nüfus Kanununda herhangi bir değişiklik yapılmadığı için farklı sağlık kuruluşlarında farklı uygulamalarla karşılaşmak mümkündür. Nüfus Planlamasına Dair Kanun'a dayanarak evli kadınlara kürtaj yapmak için eşlerinin onayını istemektedir. 2005 yılında kabul edilen Ceza Kanunu'nda göre hamileliğin ilk 10 haftasında kadının onayı ile yapılan kürtajın suç olmadığı açıktır.

Osmanlı'da Tanzimat Fermanı'ndan önce hükümdar fermanları ile Tanzimat'tan sonra ise ceza kanunnamelerindeki yasaklayıcı hükümlerle, ıskat-ı cenin yasaklamıştır. Çocuk düşürme ile ilgili bütün yasaklayıcı hükümlerin, Osmanlı dönemi nüfus darlığını önlemeye yönelik çabaları olduğu ve gerekçe olarak dinî açıdan günah sayıldığı söylenebilir. ıskat-ı ceninden genellikle şikayet yoluyla haberdar olunuyor olması, yapılan şikayetleri önemli hale getiriyor bu nedenle bütün şikayetler dikkatle inceleniyordu.

Osmanlı dönemi İslam hukukunun hakim olduğu döneme tarihlenen belgede alınan karar, o dönemin hukuk sisteminin gebeliğinin sonlandırılması konusunda ebeveynlerinin fetüs üzerindeki haklarının korunması konusunda önemli nitelikte olduğunu söylenebilir. Aile birlik beraberliğini korumak adına ebeveynlerin fetüs üzerinde haklarının geçmişten günümüze kadar farklı dönemlerde ve koşullarda korumak adına birçok uygulama olduğunu görüyoruz. Fakat her durum ve vaka hem etik hukuki açıdan içinde bulunduğu koşullar çerçevesinde temel ilkeler korunak değerlendirilmektedir. Sözü edilen belgede de bir den fazla gerçekleştirilen eylem için hem fetüs yaşam hakkı hem de babanın haklarının korunması adına eylemde bulunulmuştur.

Teşekkür

Bu çalışmada kullanılan belgenin Transkripsiyonuna ilişkin desteklerinden dolayı ESOĞU Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik ABD'da Doktora Öğrencisi Mesut GÜVENBAŞ'a ve ESOĞU İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr.Ali ÇELİK'e; Çalışmanın hukuki boyutu ile ilgili desteklerinden dolayı Av.Önder CAN'a teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

1. Öztan,Bilge; Şahsın Hukuku Hakiki Şahıslar,Ankara 197,s.13.
2. Aciduman A. Tıp Etiği Açısından Kürtaj Ankara Barosu V. Sağlık Hukuku Kurultayı 2013.
3. Dölen İ. Tıbbi Açından Fetüs, Embriyo, Kürtaj ve Düşük (Abortus) Nedir? Ankara Barosu V. Sağlık Hukuku Kurultayı 2013.
4. Özgüven İ.E. Cinsellik ve Cinsel Yaşam, Polrem Yayınları, Ankara 1997.
5. Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği (TJOD), Kürtaj Raporu. <http://www.tjod.org/turk-jinekoloji-ve-obstetrik-dernegi-tjod-kurtaj-raporu> (Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2017).
6. Uymaz A, Avcı Y. Türk Hukuku'nda Gebeliğin Sonlandırılması İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2016;7(1):1-68.
7. Akça T. Gebeliğin Sonlandırılmasına Tarihsel ve Etik Bir Bakış: Tehlikeli Vera Drake'lere Açılan Yol. <http://cms.galenos.com.tr/FileIssue/3/965/article/57-61.pdf> (Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2017).
8. Çokar M. Kürtaj. Babil Yayıncılık. İstanbul 2008.
9. Demirhan Erdemir A. Tıbbi Deontoloji ve Tıp Tarihi. Güneş & Nobel Yayınları 1996.
10. Bayat A.H.Tıp Tarihi. Geleneksel Tıp Derneği 2010.

11. Ürem M. Kadın Vücudu ve Etik Sorunlar, Sağlık Hukuku Makaleleri-II. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları. 2012.
12. Can S. Çocuk Düşürme Suçunun Suç Sonucu Oluşan Gebelikler Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Barosu Dergisi 2015; 1: 81-103.
13. Komisyon, Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, XII, 7285.
14. Akça G, Hülür H. Osmanlı Hukukunun Temelleri Ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-Politik Dinamikleri. Türkiyat Araştırmaları Dergisi s:295-321.
15. Ekşi A. İslam Tıp Hukuku, Ensar Neşriyat. İstanbul 2011.
16. Dirik M. İslam Hukukunda Cenin Öldürme Suçunun Cezası. Bilimname XXIII. 2012;2:187-213.
17. Çokar M. İsteyerek Düşük Yapmak-Tıp Etiği ve Yasalar. http://www.turk-hukuksitesi.com/makale_1004.htm (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2017).
18. Dirik M. İslam Hukukunda Cenin Öldürme Suçunun Cezası. Bilimname XXIII. 2012;2:187-213.
19. Somel S.A. Osmanlı Son Döneminde Iskat-ı Cenin MeselesiÇ Kebikeç 2002;13:71.
20. Şimşek F, Erolu H, Dinç G. Osmanlı İmparatorluğunda Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme). Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 2009;2(6):593-609.
21. Konan B. Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu. AÜHFD 2008 (57):4; 319-335.
22. Duman H. İslam Hukukunda Gebeliğin Kasıtlı Sonlandırılması. Diyanet İlmî Dergi 2005; 41(4): 4 49-62.
23. Balsoy G. Geç Osmanlı Nüfusu ve Kadın Bedeni Politikaları. Toplum ve Bilim 2015; 134:5-25.
24. Harris J. Hayatın Değeri (Çev: Süha Sertatbiboğlu).1998.
25. Yılmaz H. Cenini Öldürme Suçu,Ankara Barosu Dergisi 2001;2:70-88.
26. Serozan R. Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku. Vedat Kitapçılık 2005:386-387.
27. Özel Ş, Üstün YE, Avşar F. Türkiye'de Gebelik Terminasyonunun Yasal Durumu. Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi 2017; 14(1): 34 – 38.
28. Dönmez B. TCK'da Çocuk Düşürme Suçu Mukayeseli Hukuk ve AİHM'nin Bakış Açısıyla Ceninin Yaşama Hakkının Sınırlandırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2007;9(2): 99-141.
29. Türk Ceza Kanunu . Kanun No. 5237. Kabul Tarihi: 26.9.2004
30. Karadağ A.K. Ahlak ve Hukuk Arasında Sıkışan Kürtaj. Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi 2016; 65 (4): 2047-2057.
31. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) "Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı" (KAMAG) Ekim 2009 <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA2008-AnaRapor.pdf> (Erişim 01.08.2017).